

Sygnatura akt I ACa 383/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 października 2020 roku

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie:

Sędzia Leon Miroszewski (przewodniczący)

Sędzia Krzysztof Górski

Sędzia Halina Zarzeczna

po rozpoznaniu w dniu 15 października 2020 roku w Szczecinie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa Skarbu Państwa – Naczelnika Urzędu Skarbowego w G.

przeciwko M. M.

o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne

na skutek apelacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 4 marca 2019 roku, sygnatura akt I C 527/18

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 8.100,00 (osiem tysięcy sto) złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Krzysztof Górski Leon Miroszewski Halina Zarzeczna

Sygnatura akt I ACa 383/19

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z dnia 4 marca 2019 r., w sprawie o sygnaturze akt I C 527/18, z powództwa Skarbu Państwa – Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. przeciwko M. M. o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną w punkcie I uznał za bezskuteczne wobec powoda Skarbu Państwa – Naczelnika Urzędu Skarbowego w G.:

a. umowę darowizny:

1. nieruchomości położonej przy ulicy (...) w T., oznaczonej w operacie ewidencji gruntów numerem (...), o powierzchni 0,0894 ha, zabudowanej budynkiem mieszkalnym o powierzchni użytkowej 151,5000 m², dla której Sąd Rejonowy w Gryficach,

V Wydział Ksiąg Wieczystych, prowadzi księgę wieczystą numer (...) wraz

z całym wyposażeniem, sprzętami i rzeczami znajdującymi się w budynku i wokół niego.

2. spółdzielczego własnościowego prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w klatce schodowej A budynku mieszkalnego nr (...) przy ulicy (...) w T.,
o powierzchni 54,40 m², wchodzącego w skład zasobu Spółdzielni Mieszkaniowej (...) mieszczącej się przy ul. (...) w G., wraz z całym wyposażeniem, sprzętami i rzeczami znajdującymi się w tym lokalu, zawartą w dniu 25 czerwca 2015 roku,
akt notarialny Repertorium A numer (...), przed notariuszem B. B.
w Kancelarii Notarialnej w T. pomiędzy K. P. (1)
a M. M.,

oraz:

b. umowę darowizny zawartą w dniu 22 października 2015 roku, mocą której K. P. (1) darowała swojemu synowi M. M. samochód osobowy V. (...) nr rejestracyjny (...), nr VIN (...), w celu ochrony wierzytelności powoda:

A. z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wobec K. P. (1), wynikających z tytułów wykonawczych:

- za 2010 rok w kwocie 244.691,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 16 stycznia 2017 roku, znak (...)

- za 2011 rok w kwocie 266.722,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Administracji Skarbowej w S. z dnia 27 grudnia 2017 roku, znak (...),

B. z tytułu podatku od towarów i usług wobec K. P. (1), wynikających z tytułów wykonawczych:

- za styczeń 2010 roku w kwocie 38.066,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za luty 2010 roku w kwocie 21.110,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...)

- za marzec 2010 roku w kwocie 38.819,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za maj 2010 roku w kwocie 13.139,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za czerwiec 2010 roku w kwocie 16.499,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za lipiec 2010 roku w kwocie 19.255,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za sierpień 2010 roku w kwocie 27.788,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...)

- za wrzesień 2010 roku w kwocie 15.999,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...)

- za październik 2010 roku w kwocie 31.314,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za listopad 2010 roku w kwocie 4.964,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),

- za listopad 2010 roku w kwocie 24.856,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),
- za grudzień 2010 roku w kwocie 27.680,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 21 grudnia 2016 roku, znak (...),
- za styczeń 2011 roku w kwocie 9.983,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za luty 2011 roku w kwocie 5.420,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za luty 2011 roku w kwocie 32.000,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za marzec 2011 roku w kwocie 15.156,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za marzec 2011 roku w kwocie 20.000,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za kwiecień 2011 roku w kwocie 81.364,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za maj 2011 roku w kwocie 8.556,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za maj 2011 roku w kwocie 8.000,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za czerwiec 2011 roku w kwocie 19.102,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za lipiec 2011 roku w kwocie 16.034,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za sierpień 2011 roku w kwocie 25.194,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za sierpień 2011 roku w kwocie 22.797,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za wrzesień 2011 roku w kwocie 25.024,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za październik 2011 roku w kwocie 48.814,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za listopad 2011 roku w kwocie 8.586,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),
- za grudzień 2011 roku w kwocie 34.374,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),

- za grudzień 2011 roku w kwocie 16.188,00 zł (należność główna), wynikająca z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 roku, znak (...),

których łączna wysokość uwzględniając należność główną, odsetki oraz koszty egzekucyjne na dzień 12 kwietnia 2018 roku wynosi 1.977.502,45 zł (milion dziewięćset siedemdziesiąt siedem tysięcy pięćset dwa złote i czterdzieści pięć groszy),

w punkcie II zasądził od pozwanego M. M. na rzecz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 10 800 zł (dziesięć tysięcy osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu,

natomiast w punkcie III nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Szczecinie kwotę 26 300 zł (dwadzieścia sześć tysięcy trzysta złotych) tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Postanowieniem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 30 kwietnia 2019 r. zawarte w punkcie II wyroku postanowienie w przedmiocie kosztów procesu zostało uchylone na zasadzie art. 395 § 2 k.p.c., a w jego miejsce zasądzono od pozwanego M. M. na rzecz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 17 100 (siedemnaście tysięcy sto) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Wyrok Sądu Okręgowego zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

W 2005 roku K. P. (1) rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej pod nazwą „(...)”, której przedmiotem była hurtowa sprzedaż metali i rud metali. W prowadzeniu przedsiębiorstwa K. P. (1) pomagał jej mąż K. P. (2), który posiadał stosowne doświadczenie zawodowe. K. P. (1) udzieliła także mężowi pełnomocnictw do reprezentowania jej w Bankach oraz przed organami podatkowymi.

Dnia 22 kwietnia 2015 roku rozpoczęła się trwająca dwa miesiące (do 22 czerwca 2015 r.) kontrola podmiotu „(...)” w zakresie prawidłowości rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych za 2010 rok oraz podatku od towarów i usług za okres od stycznia do grudnia 2010 roku. Jednocześnie 18 czerwca 2015 r. rozpoczęła się także druga kontrola, tym razem obejmująca weryfikację prawidłowości rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych za 2011 rok oraz podatku od towarów i usług za okres od stycznia do grudnia 2011 roku.

W trakcie kontroli, mimo wystosowania pisemnego wezwania, kontrolowana nie złożyła oświadczenia o stanie posiadanego majątku. W związku z biernością dłużniczki w tym zakresie organ nadzorujący wystosował do K. P. (1), dnia 23 czerwca 2015 r., decyzję administracyjną, w której określił przybliżoną kwotę zobowiązania podatkowego w podatku od towarów i usług za poszczególne miesiące 2010 roku na łączną sumę 293.604 zł. Dodatkowo organ dokonał zabezpieczenia na majątku K. P. (1) tytułem zaległości podatkowych wynikających z zadeklarowania nieprawidłowych podstaw opodatkowania. Zabezpieczenia o numerach: (...) zostały doręczone dłużniczce dnia 23 czerwca 2015 r. Zabezpieczeniem zostały objęte ruchomości w postaci samochodów osobowych (w tym marki V. (...) o nr rejestracyjnym (...)), samochodu ciężarowego oraz sztaplarki.

Dnia 25 czerwca 2015 r. K. P. (1) wraz z synem M. M. (pozwany) stawiała się w kancelarii notarialnej przy ul. (...) w T., gdzie aktem notarialnym (Rep nr A (...)) darowała pozwanemu na jego majątek osobisty:

- nieruchomość położoną w T. przy ul. (...) o powierzchni 0,0894 ha, zabudowanej budynkiem mieszkalnym o powierzchni użytkowej 151,500 m², dla której Sąd Rejonowy w Gryficach prowadzi księgę wieczystą nr (...) wraz z całym wyposażeniem, sprzętami i rzeczami znajdującymi się w budynku i wokół niego oraz

- spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ul. (...) w T., wchodzącego w skład zasobów Spółdzielni Mieszkaniowej (...) wraz z całym wyposażeniem, sprzętami i rzeczami znajdującymi się wewnątrz lokalu. Według oświadczeń stron tej umowy wartość pierwszego składnika majątkowego wynosiła 400.000 zł, zaś drugiego 120.000 zł. Wszystkie składniki majątkowe darowane przez K. P. (1) pochodziły z majątku osobistego darczyńcy.

Kontrola skarbowa dotycząca należności podatkowych ciążących na K. P. (1) za rok 2011 zakończyła się 29 kwietnia 2016 r. We wnioskach pokontrolnych ustalono, że kontrolowana w rejestrze zakupu VAT zewidencjonowała faktury wstawione na okoliczność nieistniejących zdarzeń gospodarczych. W związku ze stwierdzonym uchybieniem, skutkującym pomniejszeniem podatku należnego państwu, organ podatkowy zobowiązany był do ponownego, prawidłowego wyliczenia tych należności. W tym celu wszczął wobec K. P. (1) postępowanie podatkowe.

Dnia 21 grudnia 2016 r. wydanych zostało 12. pierwszych decyzji korygujących należności z tytułu podatku od towarów i usług za okres od stycznia do grudnia 2010 r. Kolejne, obejmujące należności z tego samego tytułu, ale za okres od stycznia do grudnia 2011 r., zostały stwierdzone decyzjami Naczelnika Urzędu Skarbowego w G. z dnia 15 maja 2017 r. Wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych za rok 2010 została ustalona decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w S. z dnia 16 stycznia 2017 r. i wyniosła 264.712 zł.

W maju 2017 roku M. M. sprzedał R. i J. W. lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w T. za cenę 130.000 zł. Uzyskaną z tego tytułu cenę pozwany podzielił w ten sposób, że 80% środków darował matce, a pozostałą część przeznaczył na spłatę własnego zobowiązania finansowego – debetu w banku. Nowi nabywcy rozporządzili wkrótce lokalem dalej, oddając go w drodze darowizny synowi.

Na koniec grudnia 2017 roku, decyzją Dyrektora Izby Administracji Skarbowej w S., została ustalona wartość podatku dochodowego od K. P. (1) za rok 2011 na kwotę 282.910 zł. Łączna suma ciążących na niej zaległości podatkowych, wraz z odsetkami liczonymi na dzień wniesienia pozwu, wyniosła w sumie 1 977 502,45 zł. Wszystkie zaległości były stwierdzone administracyjnymi tytułami wykonawczymi wystawionymi w okresie od 11 stycznia 2017 r. do 22 stycznia 2018 r.

Aktualnie K. P. (1) jest zatrudniona w firmie swojego znajomego - M. G.. Z tytułu wykonywanej pracy uzyskuje wynagrodzenie minimalne, wolne od potrąceń. Zamieszkuje w nieruchomości należącej do syna – M. M., korzystając także z ruchomości stanowiących jego własność. Nie posiada żadnego majątku. W toku administracyjnego postępowania egzekucyjnego, prowadzonego w oparciu o tytuły wykonawcze wystawione przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w G., dokonano zajęcia rachunków bankowych K. P. (1), jednak egzekucja okazała się bezskuteczna z uwagi na brak środków na kontach. Jednocześnie ujawniono, że na K. P. (1) ciąży zobowiązanie kredytowe wobec Banku (...) S.A. w wysokości 366.793,60 zł.

W związku z ustalonym stanem majątkowym dłużniczki, w którym nie ma składników z których można byłoby przeprowadzić skuteczną egzekucję należności podatkowych, postanowieniem z dnia 31 marca 2017 roku, Naczelnik Urzędu Skarbowego w G. umorzył prowadzone przeciwko niej postępowanie egzekucyjne.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione. Wskazał, że podstawę prawną żądania pozwu stanowią przepisy art. 527 § 1 k.c. oraz art. 531 § 1 k.c. Wbrew stanowisku prezentowanemu w sprawie przez pozwanego Sąd I instancji stwierdził, że należności publicznoprawne mogą być chronione w drodze skargi pauliańskiej, na co wskazuje ukształtowane od kilkunastu lat orzecznictwo. Ochrona pauliańska nie sprzeciwia się również Ordynacji podatkowej, w której wyczerpująco wskazano przypadki odpowiedzialności osoby trzeciej za zobowiązanie podatkowe. Powód nie domaga się zapłaty należności publicznoprawnych od syna dłużniczki, gdyż nie taka jest istota powództwa z art. 527 k.c. Powód domaga się jedynie uznania za bezskuteczną wobec niego czynności prawnej polegającej na nieodpłatnym rozporządzeniu mieniem przez dłużniczkę. Jego celem jest przeprowadzenie wobec dłużniczki skutecznego postępowania egzekucyjnego w przyszłości, nie zaś uzyskanie bezpośredniego zaspokojenia roszczenia od osoby trzeciej.

Argumentując dalej Sąd Okręgowy wskazał, że bezzasadnymi są zarzuty strony pozwanej odpierające powództwo z uwagi na nieobowiązywanie żadnych decyzji administracyjnych konstytuujących w dacie dokonania czynności obowiązek zapłaty jakiegokolwiek kwoty pieniężnej na rzecz powoda. Sąd I instancji zauważył, że zobowiązania podatkowe, które stanowią wierzytelność powoda wobec darczyńcy, powstają z mocy prawa, w chwili ziszczenia się zdarzenia implikującego powstanie obowiązku podatkowego (wskazano tu na art. 5 oraz 19a ustawy z dnia 11 marca

2004 r. o podatku od towarów i usług; art. 14a ust. 1, 1c oraz 1e ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz art. 21 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej). K. P. (1) realizowała swoje obowiązki podatkowe nieprawidłowo w latach 2010–2011, natomiast zaskarżone umowy darowizny zostały przez nią zawarte w roku 2015.

Sąd I instancji uznał, że K. P. (1) dokonując darowizny miała już wiedzę o tym, że stwierdzono jej nieprawidłowości w rozliczeniach podatkowych, wstępnie określone na kwotę 293 604 zł, jak również wiedziała ona, że kontrola nadal trwa i mogą zostać ujawnione jeszcze inne okoliczności wpływające na wartość tego zobowiązania. W ocenie Sądu Okręgowego nie bez znaczenia pozostawała również sama wysokość kwoty wskazanej w decyzji. Jest ona znaczna i kierując się logiką mało prawdopodobne było, że z tak wysokiej wartości początkowej uzyskanoby na koniec kontroli wynik zerowy. Dlatego też Sąd Okręgowy przyjął, że K. P. (1), stając do umowy z pozwanym miała pełną świadomość, że w przyszłości będzie wobec niego prowadzone postępowanie egzekucyjne z wniosku Skarbu Państwa – Naczelnika Urzędu Skarbowego w G..

Zdaniem Sądu I instancji nie można uznać argumentu pozwanego, że dłużniczka nie działała z pokrzywdzeniem wierzyciela, nie będąc zorientowaną w finansach przedsiębiorstwa, którymi zajmował się jej mąż. Podkreślił ten Sąd, że pełnomocnik dokonuje czynności prawnej przez swoje działanie, lecz skutki tych działań odnoszą się bezpośrednio do sfery prawnej reprezentowanego. Udzielenie pełnomocnictwa materialnoprawnego w żadnym wypadku nie zwalnia więc udzielającego go z odpowiedzialności za działania podejmowane przez reprezentanta, a co za tym idzie nie zwalnia mocodawcy z obowiązku kontrolowania działań pełnomocnika. Nie można więc powoływać się w niniejszym procesie na niewiedzę K. P. (1) o czynnościach w jej firmie jej męża K. P. (2). Nadto Sąd I instancji dostrzegł, że powołane pełnomocnictwo do reprezentowania dłużniczki przed organami podatkowymi datowane jest na kwiecień 2014 roku, zaś nieprawidłowości stwierdzone zostały zaś za okres od stycznia 2010 do grudnia 2011 r. Strona pozwana nie wykazała zatem, że K. P. (1) nie zarządzała firmą w chwili dopuszczenia się nieprawidłowości w deklaracjach podatków VAT i podatku dochodowego od osób fizycznych.

Sąd Okręgowy zauważył także, że wobec treści art. 528 k.c. nie było konieczne badanie świadomości pozwanego. Nadto stwierdził, że w sprawie nie zachodzą przesłanki, które mogłyby obalić domniemanie wynikające z art. 527 § 3 k.c. Sąd ten uznał, że pozwany miał świadomość charakteru działań swojej matki, o czym świadczy zwłaszcza przekazanie jej w niesformalizowanej darowiznie większości ceny uzyskanej ze sprzedaży spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu zapadło zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik, określoną w art. 98 § 1 k.p.c. Nadto z uwagi na fakt, że powód z mocy prawa (art. 94 u.k.s.c.) był zwolniony od obowiązku wniesienia opłaty sądowej od pozwu, Sąd I instancji w punkcie trzecim wyroku nakazał pobrać pod pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Szczecinie kwotę 26.300 zł odpowiadającą 5% wartości przedmiotu sporu i stanowiącą nieuiszczoną opłatę od pozwu.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł pozwany, zaskarżając go w całości oraz wnosząc o jego zmianę i oddalenie powództwa, albo o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Wyrokowi Sądu I instancji pozwany zarzucił:

1. naruszenie art. 527 k.c. poprzez błędne przyjęcie, że w przypadku darowizn będących przedmiotem postępowania zaszyły przesłanki warunkujące zasadność powództwa

w sytuacji, gdy:

- należność dłużniczki należy do zobowiązań publicznoprawnych, a w momencie darowizny wierzyciel nie dysponował decyzją administracyjną, choćby nieprawomocną i nieostateczną,

- Sąd winien zbadać wszystkie okoliczności sprawy ze względu na publiczny charakter wierzycielności i konieczność analizy przepisu art. 527 k.c. per analogiam do stanu faktycznego,

- przyjęcie, że pokrewieństwo determinuje stosunek bliskości w rozumieniu art. 527

§ 3 k.c. podczas, gdy dłużniczka nie zwracała się synowi ze swoich kłopotów, a on nie miał żadnej wiedzy na temat długów matki, a nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mógł się o nich dowiedzieć ze względu na tajemnicę skarbową,

- przyjęcie, że zbycie lokalu osobie trzeciej (w tym przypadku państwu W.) umożliwia stwierdzenie bezskuteczności umowy darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. (...)

w T., podczas gdy stroną postępowania musi być ostatni nabywca lokalu wraz z koniecznością badania przez Sąd wiedzy/niewiedzy ostatniego nabywcy

o niewypłacalności pierwszego zbywcy – dłużnika oraz odpłatności/nieodpłatności ostatniej czynności prawnej,

2. naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez oddalenie wniosków dowodowych strony pozwanej w postaci zeznań świadka M. G., jak też oddalenie większości pytań strony pozwanej do świadka K. P. (1), co nie pozwoliło

na wszechstronną ocenę materiału dowodowego w aspekcie art. 527 k.c. i art. 5 k.c.,

a także rozpatrzenie sprawy co do darowizny lokalu w sytuacji braku po stronie pozwanej ostatnich nabywców lokalu i braku postępowania dowodowego co do ich wiedzy/niewiedzy i odpłatności/nieodpłatności ostatniej czynności prawnej;

3. naruszenie art. 5 k.c. poprzez nieuwzględnienie wyjątkowej sytuacji dłużniczki oraz samego pozwanego (przyczyna powstania długu, ciężka sytuacja osobista, domowa, samobójcza śmierć ojczyma pozwanego);

4. naruszenie art. 98 k.p.c. i art. 99 k.p.c. jako konsekwencja zaskarżenia wyroku w poprzednich punktach;

5. naruszenie art. 102 k.p.c. poprzez jego nieuwzględnienie w punkcie I i II wyroku, podczas gdy pozwany jest osobą młodą, zarabia bardzo mało, pracuje jako kurier, nie ma żadnego majątku, a okoliczności sprawy wskazują, że nie miał wiedzy o problemach finansowych matki i ojczyma, a „sprawcą” długu był ojczym, który następnie popełnił samobójstwo

W odpowiedzi na apelację powód, zastępowany przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wniósł o oddalenie apelacji oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja powoda okazała się bezzasadna.

Sąd Apelacyjny nie stwierdził wystąpienia wadliwości postępowania przed Sądem pierwszej instancji, które skutkowałyby jego nieważnością. Kontrola instancyjna nie wykazała również zaistnienia w sprawie podnoszonych przez apelującego uchybień przepisom postępowania oraz przepisom prawa materialnego. Dokonane przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne dotyczące okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia w sprawie znajdują odzwierciedlenie w przytoczonych na ich poparcie dowodach, a ich prawna ocena w kontekście weryfikacji żądań powoda i twierdzeń pozwanego zasługuje na aprobatę. Stąd też ustalenia te oraz wyprowadzone na ich podstawie wnioski prawne Sąd Apelacyjny podziela i przyjmuje za własne.

Obszerne przytoczenie stanowiska Sądu Okręgowego odnośnie ustaleń oraz wniosków i argumentów przedstawionych na ich poparcie we wstępnej części niniejszego uzasadnienia, czyni niecelowym ich ponowne przywoływanie przez Sąd odwoławczy (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1999 roku, II CKN 217/98). Ustosunkowując się do zarzutów skarżących oraz oceniając prawidłowość zastosowania przez Sąd pierwszej instancji norm prawa materialnego, Sąd Apelacyjny ponowi motywy Sądu Okręgowego jedynie w zakresie niezbędnym dla podkreślenia istotnych w sprawie kwestii.

W pierwszej kolejności wymagają oceny podniesione w apelacji zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego, albowiem subsumcja norm prawa materialnego może nastąpić dopiero do prawidłowo ustalonego stanu faktycznego sprawy.

Apelujący przedstawił zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. Przepis § 1 tego artykułu stanowi, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Przepis ten, przy uwzględnieniu treści art. 328 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wyrokowania przez Sąd I instancji), nakłada na Sąd orzekający obowiązek: po pierwsze – wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału, po drugie – uwzględnienia wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu, po trzecie – skonkretyzowania okoliczności towarzyszących przeprowadzeniu poszczególnych dowodów mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności, po czwarte – wskazania jednoznacznego kryterium oraz argumentacji pozwalającej wyższej instancji i skarżącemu na weryfikację dokonanej oceny w przedmiocie uznania dowodu za wiarygodny bądź też jego zdyskwalifikowanie, po piąte – przytoczenia w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia dowodów, na których sąd się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2000 roku, V CKN 94/00).

Powyższe oznacza, że dopiero gdy wykazane zostanie uchybienie podstawowym regułom oceny dowodów, tj. regułom logicznego myślenia, doświadczenia życiowego oraz właściwego kojarzenia faktów, zaistnieje podstawa do uznania, że norma art. 233 § 1 k.p.c. została naruszona. Wymagane jest również wykazanie wpływu tych uchybień na rozstrzygnięcie Sądu.

Skarżący nie sprostął powyższym wymaganiom, nie wykazując na czym miałyby polegać uchybienia Sądu I instancji w ocenie zgromadzonego materiału dowodowego. Postawienie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. bez takiego wykazania usuwa możliwość wzruszenia ustalonego przez Sąd Okręgowy stanu faktycznego.

Zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego strony pozwanej co do zeznań M. G. stanowi w istocie zarzut uchybienia art. 217

§ 3 k.p.c. (ówcześnie obowiązującego) w zw. z art. 227 k.p.c. Abstrahując od błędnego wskazania przepisu, na którego naruszenie wskazuje powołany przez skarżącego zarzut, należy stwierdzić, że skarżący nie wykazał, że zachodziła potrzeba uzupełniania materiału dowodowego w sytuacji wyjaśnienia przez Sąd Okręgowy wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Niezależnie od powyższego, zastrzeżenie pozwanego mające na podstawie art. 162 k.p.c. kwestionować nieprzeprowadzenie powołanego dowodu, nie było skonkretyzowane, a więc nie wskazywało na sytuację konieczności kontynuowania postępowania dowodowego, a tym bardziej nie zawierało jakiegokolwiek uzasadnienia w tym aspekcie. Skarżący nie wskazał w ramach tego zastrzeżenia, jakie normy prawne zostały naruszone, a w szczególności nie powołał naruszenia art. 217 § 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. Zachowanie uprawnienia do powoływania się na uchybienia przepisom postępowania (z niezajdującym w tej sprawie zastosowania wyjątkiem z ówcześnie obowiązującego art. 162 zd. 2 k.p.c.) wymaga natomiast, poza zachowaniem terminu do zgłoszenia zastrzeżenia, precyzyjnego wskazania spostrzeżonego przez stronę uchybienia z wyczerpującym przytoczeniem naruszonych przepisów postępowania (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2006 roku, V CSK 237/06). Instytucja ta ma na celu zwrócenie uwagi sądowi na zaistniałe uchybienia nie tylko po to, aby zachować możliwość powoływania się na ich zaistnienie w kolejnych fazach postępowania, zwłaszcza w składanych środkach odwoławczych, ale też umożliwić temu sądowi zrewidowanie własnych decyzji i ich ewentualną zmianę w świetle rzeczowej argumentacji strony.

Strona pozwana nie wykazała również, że Sąd I instancji w jakkolwiek nieprawidłowy sposób ocenił dowód z zeznań świadka K. P. (1). Pozwany poprzestaje jedynie na dążeniu do uznania prezentowanego przez siebie stanowiska w sprawie,

nie wykazuje natomiast w żaden konkretny sposób dlaczego stan faktyczny sprawy, który legł u podstaw wydanego orzeczenia, nie broni się z punktu widzenia opisanych powyżej dyrektyw orzeczniczych płynących z art. 233 § 1 k.p.c. Sąd I instancji zważył, że wobec bezpośredniego zainteresowania świadka K. P. (1) w rozstrzygnięciu

sprawy na korzyść powoda, dał on wiarę jej zeznaniom jedynie w zakresie, w którym znajdowały one potwierdzenie w pozostałym materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie, uznając je w pozostałym zakresie za przygotowane na potrzeby niniejszego postępowania. Ocena taka była uprawniona w świetle powołanej argumentacji, zaś rolą pozwanego było w takiej sytuacji zakwestionowanie na gruncie art. 233 § 1 k.p.c. oceny pozostałego materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie. Dopiero wykazanie wadliwości tej oceny utorowałoby drogę do zmiany podstawy faktycznej orzeczenia. Ciężarowi temu strona apelująca jednak nie podołała.

Od kontroli instancyjnej w perspektywie art. 233 § 1 k.p.c. uchyla się zarzut rozpatrzenia sprawy co do darowizny lokalu w sytuacji braku po stronie pozwanej ostatnich nabywców lokalu i braku postępowania dowodowego co do ich wiedzy czy niewiedzy oraz odpłatności czy nieodpłatności czynności prawnej. Przedmiotowy przepis dotyczy oceny dowodów, nie zaś prawidłowego ukształtowania kręgu osób uczestniczących po stronie powodowej czy pozwanej, gdyż jest to kwestią stosownych przepisów o współuczestnictwie procesowym, zaś o podłoża takiej oceny procesowej musi być kwalifikacja co do materialnoprawnego usytuowania poszczególnych uczestników zdarzeń prawnych istotnych w sprawie. Idąc dalej, w zakres przedmiotu niniejszego postępowania wchodziła ocena bezskuteczności umowy darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. (...) w T., nie zaś późniejsza sprzedaż tego prawa. Była ona dla sprawy jedynie o tyle istotna, że przeznaczenie przez pozwanego większości pieniędzy z niej dla swojej matki w formie darowizny słusznie utwierdziło Sąd co do zamiaru pokrzywdzenia wierzyciela.

Bezzasadne okazały się również zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego. Najdalej idący w tym zakresie jest zarzut naruszenia art. 527 k.c. we wskazanych w apelacji aspektach. Sąd Okręgowy nie dopuścił się żadnego z nich.

Podążając według kolejności przedstawienia ich w apelacji w pierwszym rzędzie należy wskazać, że Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie uznaje możliwość ochrony zobowiązania o charakterze publicznoprawnym na drodze powództwa o uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela. Sąd ad quem podziela w tej mierze ocenę prawną zaprezentowaną przez Sąd I instancji. Źródłem zobowiązań podatkowych, które podlegały ochronie w drodze powództwa pauliańskiego, nie były decyzje administracyjne wydawane przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w G., lecz powstały one z mocy ustawy, co zostało przez Sąd Okręgowy prawidłowo wyjaśnione na gruncie stosownych ustaw podatkowych.

Kontynuując powyższe rozważania, nie ma obecnie podstaw do ograniczania możliwości analogicznego stosowania przepisu art. 527 § 1 k.c. do ochrony należności publicznoprawnych, choćby w drodze analogii (w powołanym przepisie jest mowa o ochronie wierzyciela, a więc o wierzytelności, jako kategorii cywilnoprawnej). Należność publicznoprawna jest równie godna ochrony, co wierzytelność powstała na gruncie prawa prywatnego. Trzeba wobec tego zauważyć, że sąd w zasadzie jest związany treścią pozwu, gdy wskazuje się w niej, że roszczenia powód dochodzi jako poddającego się drodze sądowej, a więc w postępowaniu dotyczącym sprawy cywilnej (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 roku, III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129).

W ujęciu apelującego, wskazującego na okoliczności związane z powstaniem zobowiązania podatkowego i relacjami w rodzinie pozwanego, Sąd cywilny rozpoznając sprawę dotyczącą ochrony pauliańskiej miałby wchodzić w kompetencje organu podatkowego modyfikując w istocie chronione zobowiązanie podatkowe. Takiej kompetencji Sąd cywilny oczywiście nie posiada. Jednocześnie trzeba zauważyć, że w przepisach poszczególnych ustaw podatkowych, jak i samej ordynacji podatkowej, nie przewidziano instytucji zbliżonej do skargi pauliańskiej z kodeksu cywilnego, a więc chroniącej interesy wierzyciela publicznoprawnego, a przecież uznanie, że rozpoznawana sprawa nie jest sprawą cywilną, a więc nie przysługuje do niej droga sądowa, musiałoby łączyć się ze wskazaniem innego właściwego sądu lub organu (zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2002 roku, III CK 53/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 31), co nie byłoby możliwe. Także i to uzasadnia dopuszczalność dochodzenia w postępowaniu cywilnym, ochrony należności publicznoprawnych,

Wreszcie, roszczenie powoda oparte zostało na zdarzeniach prawnych z udziałem pozwanego, wywołujących skutki cywilnoprawne. W takiej sytuacji droga sądowa jest dopuszczalna także w sprawie, w której przedmiotem ochrony jest należność publicznoprawna. W konsekwencji, do spraw cywilnych zalicza się sprawy, w których przedmiotem

sporu są cywilnoprawne skutki zdarzeń niemających charakteru cywilnoprawnego. Uzasadnia to wykorzystanie skargi pauliańskiej jako merytorycznego środka ochrony wiarygodności publicznoprawnych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2018 roku, II CSK 640/17).

Niezasadnym jest także zarzut naruszenia przepisu art. 527 § 3 k.c. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy przepis ten nie znalazł wprawdzie pierwszoplanowego zastosowania, ponieważ wyprzedzała go dalej idąca regulacja z art. 528 k.c., jednakże Sąd odwoławczy zgadza się z Sądem pierwszej instancji, że w okolicznościach niniejszej sprawy nie sposób zakwestionować wynikającego z tego przepisu domniemania. Szczególnie świadczy o tym wspomniane już powyżej przekazanie przez pozwanego większości ceny uzyskanej ze sprzedaży spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu na rzecz jego matki, której prawo to uprzednio przysługiwało. Oznacza to, iż pozwany poczuwał się do zapewnienia, by to jego matka w dalszym ciągu rozporządzała kwotą stanowiącą niemalże ekwiwalent składnika, który wyszedł z jej majątku. Godny uwagi jest również charakterystyczny dla relacji pomiędzy osobami bliskimi brak sformalizowania tej darowizny.

Wyczerpując krytykę pod adresem zarzutu naruszenia art. 527 k.c. należy jeszcze wskazać, iż udział w sprawie nabywców spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu własnościowego, którego darowizna było przedmiotem kwestionowania w pozwie, co do jej skuteczności wobec powoda, nie był bynajmniej konieczny. Dokonanie przez pozwanego rozporządzenie prawem nabytym od dłużniczki powoda, nie pozbawiło pozwanego legitymacji biernej w niniejszej sprawie (zob. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2011 roku, III CZP 132/10, OSNC 2011, nr 10, poz. 112).

Sąd Apelacyjny nie znalazł wreszcie w okolicznościach niniejszej sprawy podstaw do zastosowania przepisu art. 5 k.c. Przepis ten ma charakter wyjątkowy i jego zastosowanie ograniczone jest do szczególnych sytuacji, w których wydane rozstrzygnięcie, mimo że zgodne z prawem, musiałoby jednocześnie zostać negatywnie ocenione na podstawie norm pozaprawnych, regulujących funkcjonujące w społeczeństwie zasady moralne. Na negatywny odbiór z moralnego punktu widzenia zdecydowanie nie zasługuje przeciwdziałanie uszczuplaniu danin publicznych. Udzielenie pełnomocnictwa materialnoprawnego zmarłemu ojczymowi powoda nie zwalniało matki powoda od odpowiedzialności za obciążające ją należności publicznoprawne. Sąd Okręgowy trafnie zauważył przy tym, że pełnomocnictwo to zostało udzielone już po rozpoczęciu powstawania zobowiązań podatkowych objętych ochroną pauliańską. Sytuacja samego pozwanego nie jest też w żaden sposób nadzwyczajna, zaś uwzględnienie powództwa w rozpoznawanej sprawie, o tyle nie będzie stanowiło dla niego ciężaru, że korzyści uzyskał pod tytułem darmym. Jego sytuacja rodzinna nie może prowadzić do oddalenia powództwa, bowiem przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie nie są czynności, które miały być dokonywane wyłącznie przez tragicznie zmarłego ojczyma pozwanego, lecz umowy darowizny, których on sam był stroną, a które miały prowadzić do udaremnienia zaspokojenia się wierzyciela z majątku jego matki.

Podobnie wyjątkowy charakter ma powołany przez skarżącego przepis art. 102 k.p.c., którego zastosowanie bądź odmowę zastosowania pozostawiono zasadniczo do uznania sądu pierwszej instancji, a więc z możliwością weryfikacji instancyjnej jedynie w sytuacji rażącego jego pominięcia. Sam fakt skromnej sytuacji majątkowej pozwanego nie może uzasadniać skorzystania przez niego z dobrodziejstwa instytucji z art. 102 k.p.c., gdyż brak jest jakichkolwiek danych by sądzić, że pozwany stoi przed takimi życiowymi trudnościami, które uniemożliwiałyby mu poprawę sytuacji materialnej w przyszłości. Aktualne na gruncie przepisu art. 102 k.p.c. pozostają również powyższe rozważania co do wpływu działań mających być wyłącznym udziałem ojczyma pozwanego na jego sytuację.

Mając na uwadze powyższe apelację pozwanego należało oddalić na zasadzie art. 385 k.p.c. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu zapadło zgodnie z wyrażoną w art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zasadą odpowiedzialności za jego wynik, uwzględniając, że pozwany przegrał postępowanie apelacyjne w całości. Na należne powodowi od pozwanego koszty postępowania apelacyjnego składa się kwota 8 100 (osiem tysięcy sto) złotych tytułem kosztów zastępstwa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej na zasadzie art. 99 k.p.c. oraz § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.)

Krzysztof Górski Leon Miroszewski Halina Zarieczna